

Adam Kupczyk
Wydział Inżynierii Produkcji SGGW

Daniel Ruciński
Krajowa Izba Biopaliw

Wykorzystanie biopaliw transportowych w Polsce na tle UE Narodowy Cel Wskaźnikowy – stan obecny i perspektywy

Rok 2007 był pierwszym rokiem funkcjonowania ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 roku o biokomponentach i biopaliwach ciekłych, jak i szeregu innych dokumentów prawnych regulujących funkcjonowanie rynku biopaliw transportowych w Polsce. Część aktów prawnych, o szczególnym znaczeniu dla branży, wpływających na efektywność opłacalności produkcji biopaliw, nadal czeka na notyfikację UE¹⁾ [5].

Efekty działania prawa w zakresie biopaliw transportowych przy równoczesnej silnej złotówce zaowocowały w 2007 r. znacznym spadkiem wykorzystania biodiesla w Polsce oraz redukcją eksportu obydwu biokomponentów (bioetanolu i estrów metylowych) na rynki UE. Wykorzystanie bioetanolu w 2007 r. ustabilizowało się na średnim poziomie ok. 10 mln l na miesiąc. Na rysunkach 1 i 2 przedstawiono miesięczne wykorzystanie biodiesla i bioetanolu²⁾ w Polsce.

W tabeli 1 przedstawiono produkcję i rozdysponowanie bioetanolu i estrów wyprodukowanych w naszym kraju w minionym okresie.

¹⁾ Np. obniżających z 20 do 1 gr/l akcyzę dla producentów rolnych, produkujących estry na własne potrzeby, podwyższających zwolnienie akcyzowe dla biokomponentów, dopuszczających na rynek specjalne rodzaje biopaliw

²⁾ Na pozycję bioetanolu składa się: suma bioetanolu ciekłego i wykorzystanego w postaci eteru ETBE (ta wartość pomnożona przez współczynnik 0,47)

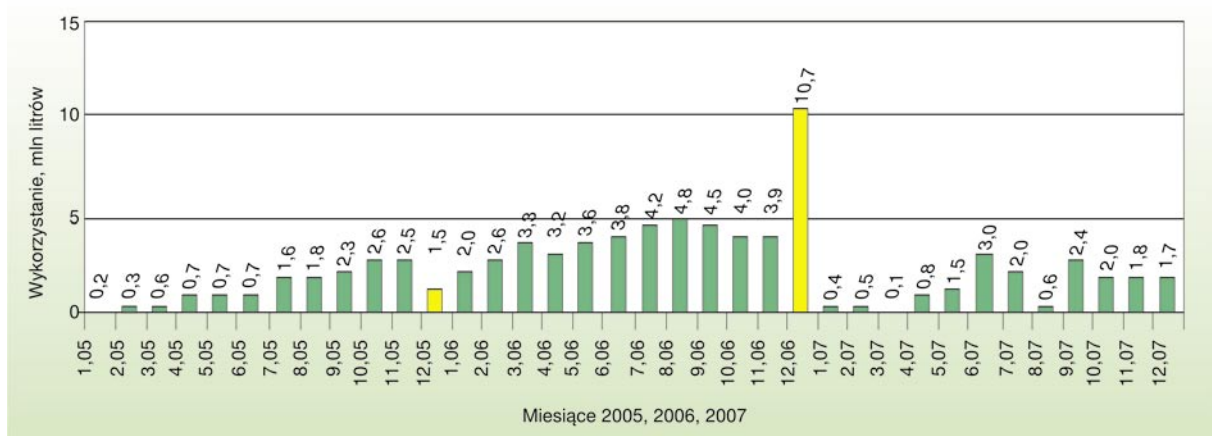
Polska ma wieloletnie tradycje w zakresie produkcji etanolu do celów transportowych, sięgające okresu przed- i powojennego, a następnie lat 90. ubiegłego stulecia.

Tabela 1

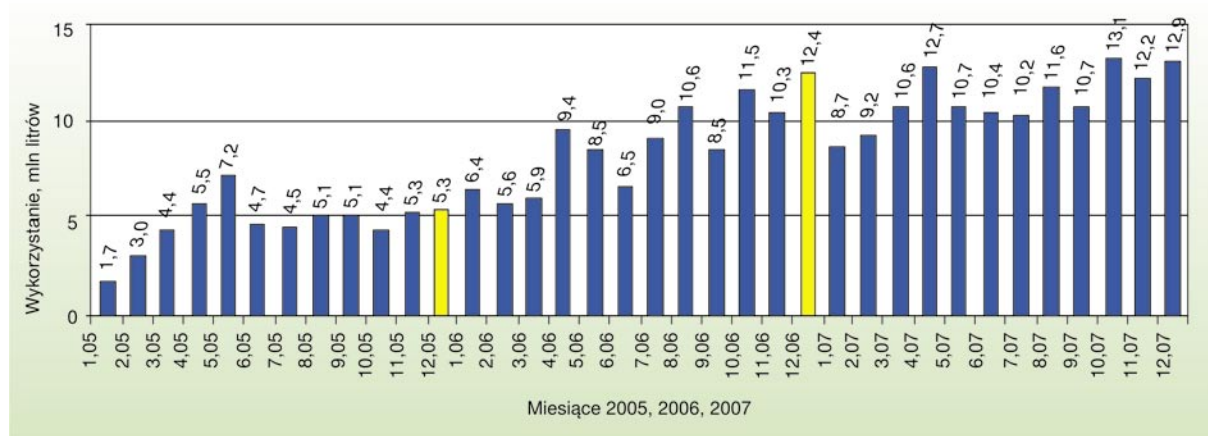
Produkcja i rozdysponowanie biokomponentów w Polsce w roku 2006 i trzech kwartałach 2007 roku

2006			
Wyszczególnienie	Bioetanol, tony	Estry, tony	Olej surowy, tony
Ilość biokomponentów wytworzonych:	12 7796	90 972	brak danych
Łączna ilość sprzedanych biokomponentów:	131 266	61 611	brak danych
- podmiotom zagranicznym:	37 983	51 674	brak danych
- podmiotom krajowym:	93 283	9 937	brak danych
Łącznie III kwartały 2007			
Ilość biokomponentów wytworzonych:	68 412,92	27 726,45	116 269,22
Łączna ilość sprzedanych biokomponentów:	52 544,9	23 332,4	108 593,49
- podmiotom zagranicznym:	1658,89	17 564,64	89 671,64
- podmiotom krajowym:	50 372,01	5 767,76	18 921,85

Źródło: Urząd Regulacji Energetyki, 2008

Rys. 1. Miesięczne wykorzystanie estrów metylowych oleju rzepakowego w Polsce jako biokomponentu ON
Źródło: na podstawie DPA, Ministerstwo Finansów

Rys. 2. Miesięczne wykorzystanie bioetanolu jako biokomponentu benzyn w Polsce
Źródło: na podstawie DPA, Ministerstwo Finansów, 2007

Tabela 2
Wykorzystanie bioetanolu na cele paliwowe w latach 1994–2007

Rok	Zużycie w transporcie w tys. m ³		
	Benzyna	Bioetanol	Udział w %
1994	7325	27,0	0,37
1995	8332	63,0	0,76
1996	6174	100,9	1,63
1997	6691	110,6	1,65
1998	6672	99,8	1,50
1999	7770	83,2	1,07
2000	6808	51,4	0,75
2001	6233	66,4	1,07
2002	5645	82,8	1,47
2003	5453	76,2	1,40
2004	5564	48,5	0,87
2005	5151	54,2	1,05
2006	5326	106,8	2,01
2007: I kwartał*	1349	19,9	1,47

Źródło: lata 1994–2004: dane GUS i MRiRW, Raport za 2006 r. dla Komisji Europejskiej, rok 2007, I kwartał: raport prezesa URE, 2007, Ministerstwo Gospodarki, Urząd Regulacji Energetyki

* jest to porównanie bez uwzględniania wartości opatowej.

W tabeli 2 podano udział bioetanolu w benzynach na podstawie informacji Ministerstwa Gospodarki, według danych Urzędu Regulacji Energetyki. Z tabeli wynika, że udział objętościowy bioetanolu w stosunku do benzyn ulega pewnym fluktuacjom; jego wysoka wartość dotyczyła początku drugiej połowy lat 90. i ponownie występuje po roku 2005.

Zainteresowanie inwestorów sektorem estrów jest znacznie większe niż sektorem bioetanolu, co wynika m.in. z faktu, iż przewidywany popyt na estry wraz ze wzrostem udziału pojazdów

z silnikami Diesla jest wielokrotnie wyższy od obecnych zdolności produkcyjnych [3].

Według informacji Ministerstwa Gospodarki sporządzonych na podstawie danych Urzędu Regulacji Energetyki udział biodiesla w oleju napędowym zaczął się pojawiać od 2005 roku (rozpoczęcie produkcji w *Rafinerii Trzebinia*) – tabela 3.

Tabela 3
Wykorzystanie biodiesla na cele paliwowe w latach 1994–2007

Rok	Zużycie w transporcie w tys. ton	
	Olej napędowy	Estry
2000	2343	0
2001	2562	0
2002	2940	0
2003	3606	0
2004	3886	0
2005	4747	17,1
2006	6036	44,9
2007 I kwartał	1886	7,4

Źródło: lata 2000–2005: dane GUS i MRiRW, Raport za 2006 r. dla Komisji Europejskiej, rok 2007, I kwartał: raport prezesa URE, 2007, Ministerstwo Gospodarki, Urząd Regulacji Energetyki

Wskaźniki wykorzystania biopaliw transportowych w Polsce na tle UE

W 2008 r. w Polsce skończą się prawdopodobnie deklaracje co do wzrostu wykorzystania biopaliw transportowych, a sektory biopaliwowe (pierwsza generacja biopaliw: estry metylowe rzepaku, bioetanol) naborą pierwszy raz realnego i biznesowego, aczkolwiek wymuszonego prawnie rozmiaru. Rok 2008 r. ma mieć też przełomowe znaczenie dla rozwoju biogazu w Polsce, po zlikwidowaniu barier jego rozwoju (zwłaszcza biogazu rolniczego).

Tabela 4

Stan obecny oraz wskaźnik wykorzystania biopaliw w Polsce do 2006 roku

Rok	Benzyny, tys. ton	Olej napędowy, tys. ton	Bioetanol, tys. ton	Estry, tys. ton	Wskaźnik wg wartości energetycznej, %
2000	4841	2343	40,6	0	0,35
2001	4484	2562	52,4	0	0,46
2002	4109	2940	65,3	0	0,57
2003	3941	3606	60,1	0	0,49
2004	3953	3886	38,3	0	0,30
2005	3919	4747	42,2	17,1	0,48
2006	4040	6036	84,3	44,9	0,92
2007*	4100	7544	63	30	0,6–0,7

* wartości szacunkowe

Źródło: Raport za 2006 r. dla Komisji Europejskiej wynikający z art. 4(1) dyrektywy 2003/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 maja 2003 r. w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych. Ministerstwo Gospodarki, czerwiec 2007

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2007 w sprawie Narodowych Celów Wskaźnikowych na lata 2008–2013 (Dz.U. NR 110, poz. 757), obowiązująca wartość wskaźnika wykorzystania biokomponentów w Polsce w roku 2008 wynosi 3,45%. Energetyczny udział biopaliw transportowych w wartości opałowej ogółu paliw wykorzystanych w transporcie określony został w dyrektywie biopaliwowej 2003/30/EC (Dyrektywa 2003/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych) na 2% w roku 2005 i 5,75% w roku 2010. Unia Europejska do wspomnianych 2% zbliżyła się w 2006 r. W Polsce wskaźnik wykorzystania biopaliw transportowych, mimo dużego potencjału

surowców i posiadania zdolności produkcyjnych, szczególnie w zakresie bioetanolu, a od 2005 r. także estrów metylowych, znacznie odbiegał od wskazanych w dyrektywie i wyniósł ok. 0,5% w r. 2005, 0,92% w 2006 r. [6] i zmniejszył się prawdopodobnie do ok. 0,6–0,7%^{3) 4)} w roku 2007.

Biorąc pod uwagę duże zdolności produkcyjne w zakresie bioetanolu oraz zainteresowanie inwestorów krajowych i zagranicznych sektorem estrów można stwierdzić, że jeżeli w sposób korzystny zmieni się otoczenie sektora (zwiększy się opłacalność produkcji) Polska nie powinna mieć problemów z osiągnięciem czy nawet przekroczeniem celu wskaźnikowego 5,75% w 2010 r. [3]. Na rysunku 3 przedstawiono wartość wskaźnika wykorzystania biopaliw transportowych w funkcji wydatków na sferę R&D dla wszystkich krajów UE-25 w 2006 r.⁵⁾

Z rysunku 3 wynika, iż kraje UE, które przeznaczyły, co najmniej 2% PKB na badania i rozwój charakteryzują się znacznie większym udziałem wykorzystania biopaliw transportowych nałożonego przez dyrektywę 2003/30/WE. Większość z tych krajów osiągnęła lub była blisko osiągnięcia zakładanego 2% poziomu udziału biopaliw w roku 2005. Wyjątek stanowi Dania i Finlandia, które pomimo wydatkowania ponad 2% na badania nie osiągnęły 2% celu dyrektywnego.

W Polsce, wzorem innych krajów, aby zbliżyć się do wielkości podanych w dyrektywie 2003/30/WE opracowano Narodowy Cel Wskaźnikowy (NCW)^{6) 7)} [5], którego nieprzebrnięcie od 2008 r. będzie karane bardzo wysokimi karami pieniężnymi.

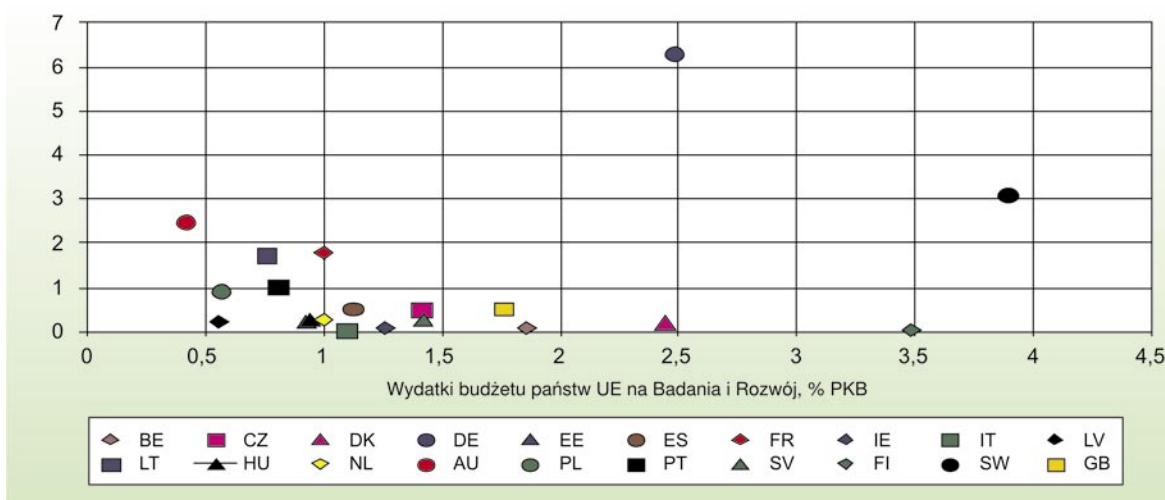
³⁾ Obliczenia własne autorów, wartość ostateczna podana zostanie w raporcie wynikającym z art 4(1) dyrektywy 2003/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych.

⁴⁾ Za sprawą niekorzystnych uwarunkowań prawnych dla sektora estrów metylowych rzepak, zmniejszających w 2007 r. zwolnienia akcyzowe z ok. 1,8–2,2, zł/l do 1,0 zł/l.

⁵⁾ Na podstawie Raportów Krajów Członkowskich UE dla Komisji Europejskiej wynikający z art 4(1) dyrektywy 2003/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych dla poszczególnych lat.

⁶⁾ Rozporządzenie z 15 czerwca 2007 r. w sprawie Narodowych Celów Wskaźnikowych na lata 2008–2013.

⁷⁾ Zamojski Henryk, Krajowa Izba Biopaliw – wiadomość bezpośrednia.

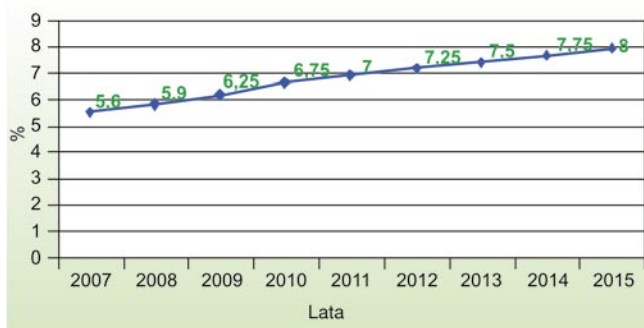
Rys. 3. Wydatki na badania i rozwój krajów UE oraz osiągnięty przez nie stopień wykorzystania biopaliw w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat/ R&D expenditures n GDP% oraz obliczenia własne

Obowiązujące wskaźniki na lata 2008–2013 (wg NCW) oraz propozycje Komisji Europejskiej na lata 2015 i 2020

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015	2020
Wskaźnik NCW ogółem (energet)	3,45	4,60	5,75	6,20	6,65	7,10	7,58	10,00
– dla estru metylowego (objętościowo)	3,93	5,23	6,54	7,05	7,50	7,96	8,62	13,80
– dla bioetanolu (objętościowo)	5,50	7,34	9,17	9,89	10,61	11,33	12,09	16,00

Źródło: Krajowa Izba Biopaliw

Rys. 4. Wartość NCW dla Niemiec do roku 2015

Źródło: Sowik M.: Narzędzia wsparcia w zakresie biopaliw transportowych w Polsce na tle Unii Europejskiej. Praca magisterska, 2008

Wartości NCW w ujęciu energetycznym i objętościowym dla Polski na lata 2008–2013 oraz propozycje KE na lata następne (po 2013) podano w tabeli 5.

Warte podkreślenia jest to, że aby osiągnąć Narodowy Cel Wskaźnikowy na ten rok w Polsce wykorzystanie biopaliw transportowych musi wzrosnąć około pięciokrotnie z ok. 0,6–0,7%⁸⁾ w roku 2007 do 3,45% w roku 2008.

Dla porównania na rysunku 4 przedstawiono Narodowy Cel Wskaźnikowy dla Niemiec na lata 2007–2015. Jak wynika z porównania danych prognostycznych od 2010 r. wskaźniki wykorzystania biopaliw w Polsce i Niemczech będą miały podobne wartości.

Zdaniem ekspertów z Krajowej Izby Biopaliw⁹⁾ [5] obowiązujące obecnie przepisy prawne odnośnie do stosowania biokomponentów w Polsce mają swoje akty wykonawcze i zamykają w zasadzie proces legislacyjny, tworząc w praktyce niezbędne z punktu widzenia realizacji polityki NCW wymagania prawne. Mimo iż Narodowy Cel Wskaźnikowy na rok 2008 jest dość ambitny (ponad pięć razy wyższy od wartości wskaźnika osiągniętej w 2007 r.), to Rada Ministrów nie przewiduje jakichkolwiek zmian w prawie egzekwującym NCW na rok 2008.

Zdaniem dyrektora Zbigniewa Kamieńskiego z Ministerstwa Gospodarki metoda kontroli realizacji założeń związanych z NCW, opisana w ustawie o systemie monitorowania i kontrolowania jakości z 25 sierpnia 2006 r., wykorzystuje dane sprawozdawczości kwartalnej i jest wystarczająco dokładna do wykrycia ewentualnych nieprawidłowości i zapobieganiu niekorzystnym tendencjom.

⁸⁾ Szacunek własny na podstawie danych DPA, Ministerstwa Finansów

⁹⁾ Zamojski Henryk, Krajowa Izba Biopaliw – wiadomość bezpośrednia

Przewidywane wielkości zapotrzebowania na biopaliwa w Polsce i planowane inwestycje

Zgodnie z krajowym „Wieloletnim programem promocji biopaliw lub innych paliw odnawialnych na lata 2008–2014”, (M.P. z 2007 nr 53, poz. 607), część paliw tradycyjnych zostanie zastąpiona biopaliwami (tab. 5) w postaci realizacji NCW bądź też w postaci różnego rodzaju mieszanek, w tym dla zamkniętych flot pojazdów jak i samoistnych paliw.

Przewidywania dotyczące wielkości zapotrzebowania na biopaliwa przedstawia tabela 6.

Tabela 6

Przewidywane wielkości zapotrzebowania na biopaliwa w Polsce, tys. t

Wyszczególnienie	2008	2010	2020
1. Produkcja estrów	385	766	1 829
– na rzecz NCW	325	546	1 389
– na rzecz mieszanek samoistnych i paliw	60	220	440
2. Produkcja bioetanolu	257	469	1 074
– na rzecz NCW	227	379	694
– na rzecz mieszanek samoistnych i paliw	30	90	380

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Zamojski H.: Materiały Konferencji Prasowej KIB pt. „Możliwości realizacji Narodowego Celu Wskaźnikowego w zakresie paliw i biopaliw płynnych”. MRiRW, Warszawa, 14 lutego 2008

Krajowa Izba Biopaliw duże nadzieje wiąże z rozwojem biopaliw opartych na dużej zawartości bioetanolu typu E-85 i E-95 (samoistne), które mogą stać się polską specjalnością na rynku europejskim.

Zarówno w przypadku bioetanolu jak i biodiesla planuje się inwestycje w nowe zakłady produkcyjne. Nowe zdolności produkcyjne mają wynieść ok. 1,5 mln ton/rok w przypadku estrów i ok. 1 mln t/rok w przypadku bioetanolu¹⁰⁾.

¹⁰⁾ Kupczyk A., Ruciński D.: Biofuels Report for Poland, IEO, 2007

Tabela 7

Korzyści wynikające z realizacji przyjętego w NCW i przez KE udziału biopaliw transportowych

Wyszczególnienie	2008	2010	2020
Zmniejszenie zapotrzebowania na ropę naftową z tytułu wykorzystania biokomponentów, tys. t	1 283,8	2 469,4	5 804,9
Zmniejszenie wydatków z tytułu zakupu ropy naftowej, mln zł	2 382,9	4 583,5	10 774,5
Zmniejszenie emisji CO ₂ z tytułu wprowadzenia biokomponentów, tys. t	1 155,4	2 222,4	5 224,4

Źródło: Zamojski H. Materiały Konferencji Prasowej KIB pt. „Możliwości realizacji Narodowego Celu Wskaźnikowego w zakresie paliw i biopaliw płynnych, MRiRW, Warszawa, 14 lutego 2008

Przewiduje się, że stosowanie biopaliw transportowych przyniesie określone korzyści wynikające zarówno ze zmniejszenia wydatków na droższą ropę naftową, jak i zmniejszenia emisji CO₂ w wyniku stosowania biokomponentów – tabela 7.

Ograniczenia wydatków na zakup ropy opiewają na ponad 10 mld zł, zaś ograniczenia emisji CO₂ z tytułu wykorzystania

biopaliw – na ponad 5 mln t w 2020 r. Należy przewidywać, że w następnych latach biopaliwa mogą stać się biznesem, przynoszącym korzyści wynikające z zainwestowania kapitału, a nie miejscem przetargów politycznych, jak to było dotychczas [2].

LITERATURA

- [1] Kupczyk A., Ruciński D., Developmnet of the bioethanol sector in Poland. International Seminar “Biofuels in the EU after 2010 – the Central and Eastern European perspective”, REFUEL EC Project, Warsaw, 26 October 2007
- [2] Kupczyk A.: Stan obecny i perspektywy wykorzystania biopaliw transportowych w Polsce na tle UE. *Energetyka*, czerwiec-lipiec 2007
- [3] Kupczyk A., Ruciński D.: Biofuels Report for Poland, IEO, 2007
- [4] Sowik M.: Narzędzia wsparcia w zakresie biopaliw transportowych w Polsce na tle Unii Europejskiej. Praca magisterska, 2008
- [5] Zamojski H.: Materiały Konferencji Prasowej KIB pt. „Możliwości realizacji Narodowego Celu Wskaźnikowego w zakresie paliw i biopaliw płynnych”, MRiRW, Warszawa, 14 lutego 2008
- [6] Raport za 2006 r. dla Komisji Europejskiej wynikający z art. 4(1) dyrektywy 2003/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 maja 2003 r. w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych. Ministerstwo Gospodarki, czerwiec 200
- [7] Sawicki M. Wypowiedź dla czasopisma *Agrotrendy* 2008, nr 5, s. 9

Pierwsza umowa w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POLiŚ) podpisana

14 listopada br. podczas ogólnopolskiego spotkania przedstawicieli instytucji pośredniczącej oraz instytucji wdrażających Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (POLiŚ), które zorganizowano w Konstancinie-Jeziornej pod Warszawą, doszło do podpisania umowy na dofinansowanie zakupu i wymiany aparatury oraz sprzętu laboratoryjnego eksploatowanego w inspektoratach ochrony środowiska w kraju.

Główny beneficjent, którego reprezentował Andrzej Jagusiewicz – Główny Inspektor Ochrony Środowiska, zostanie dofinansowany kwotą 52 milionów złotych przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej reprezentowany przez prezesa Zarządu Jana Rączkę, (z czego ponad 44 miliony złotych z całej kwoty pochodzą z dofinansowania unijnego). Ministerstwo Środowiska jako instytucję pośredniczącą reprezentował Stanisław Gawłowski – sekretarz stanu, który również złożył podpis akceptacyjny pod dwustronną umową.

Krótko o umowie

Do 2010 roku Polska zbuduje ogólnokrajowy, nowoczesny system pomiarowo-analityczny zanieczyszczeń wpływających na człowieka i środowisko. Dane pozyskane z systemu są niezbędne m.in. do raportowania stanu bezpieczeństwa państwa w zakresie ochrony środowiska do Unii Europejskiej. Kraje unijne, które nie spełniły tych wymagań już płacą kary określone w traktacie akcesyjnym. Mobilne laboratoria, aparatura i sprzęt pomiarowy rozlokowane w Wojewódzkich Inspektoratach Ochrony Środowiska oraz delegaturach w byłych miastach wojewódzkich będą realizować pomiary zanieczyszczeń wody powietrza i ziemi w szerokim zakresie. Rząd polski uznał ten projekt za kluczowy dla kraju i został on wpisany przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Ministerstwo Środowiska na listę programów priorytetowych.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej dofinansuje Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w zakresie wymiany przestarzałej aparatury z lat 80. oraz dosprzętowanie, które w technikach laboratoryjnych pozwoli osiągnąć europejski poziom.

To pierwsza umowa spośród wszystkich wydatków realizowanych w całym Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko, na który w części środowiskowej w latach 2007–2013 zaplanowano blisko 5 miliardów euro. To właśnie na doświadczeniach tego projektu poznamy przyszłe funkcjonowanie POLiŚ, realizację i rozliczanie wszystkich etapów umowy, weryfikację kosztów oraz poprawność instrukcji.

Dla NFOŚiGW projekt ten to zapowiedź kolejnych wniosków do realizacji jeszcze w tym roku oraz na początku roku przyszłego.

To wielka rzecz dla nas – powiedział Stanisław Gawłowski, sekretarz stanu w Ministerstwie Środowiska – ponieważ inne instytucje pozostają dopiero na etapie preumów. Cieszę się także, że umowę tą będą realizować instytucje związane z naszym resortem. Instytucją wdrażającą jest NFOŚiGW, a głównym beneficjentem jest Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Jak się okazuje krytykowana czasami administracja radzi sobie bardzo dobrze w skomplikowanych procedurach, jest sprawna, i może z powodzeniem realizować dobre projekty dofinansowywane przez Unię Europejską.

Dzięki zakupionemu sprzętowi pomiarowo-laboratoryjnemu Polska będzie mogła wywiązywać się z ponad **400 obowiązkowych raportów** o stanie środowiska, jakie nasz kraj musi przysyłać do Brukseli. Mamy do zrealizowania trzy programy: ochrony powietrza, wody i analizy hałasu. Do tego niezbędne są zakupy m.in. analizatorów pyłów drobnej frakcji, chromatografów gazowych czy mierniki hałasu. *To najlepszy piątek w historii inspektoratów w Polsce. Dzięki tej umowie zyskujemy dofinansowanie w kwocie przekraczającej 52 miliony zł, co w wymiarze Głównego Inspektoratu oznacza pozyskanie jednej trzeciej naszego rocznego budżetu – powiedział Andrzej Jagusiewicz, Główny Inspektor Ochrony Środowiska. To butla tlenowa dla trzeszczących inspektoratów które walczą z wieloma problemami: brakuje środków, brakuje ludzi, brakuje wyposażenia.*

Umowa ta jest symbolicznym zwieńczeniem dziesięcioletniej współpracy, jaką Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej realizuje z Głównym Inspektoratem Ochrony Środowiska. To właśnie dofinansowanie z Narodowego Funduszu oraz środki z funduszu PHARE pozwoliły inspektoratom zakupić urządzenia pomiarowo-laboratoryjne, które od lat 80. eksploatuje się w polskich inspektoratach. Przez ten czas udało się zrealizować z inspektoratami 350 umów, a teraz podpisujemy symboliczną, pierwszą umowę w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. *Mam nadzieję, że ten projekt otworzy wórek z kolejnymi projektami, abyśmy mieli tę satysfakcję, że umiemy skutecznie wykorzystać środki oferowane przez Unię Europejską – powiedział Jan Rączka, prezes Zarządu NFOŚiGW.*